

Piret Kukk

KÄED AITAVAD KÕNELDA

Meeli ja taju sid arendavad mängud igale eale

2013

Toimetanud Kairit Henno ja Merle Pindmaa
Illustreerinud Piret Kukk
Kujundanud ja küljendanud Alar Kitsik

Autoriõigus: AS Atlex ja Piret Kukk 2013

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

AS Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISBN 978-9949-492-34-3

SISUKORD

Sissejuhatus	5
Kujutuspilt.....	7
Nöörimängud	8
Kuidas nöörimänge õpetada	9
Kuidas neid mängu õppetöös kasutada	14
Juhiseid lugude loomiseks.....	15
Kõige lihtsamad nöörimängud.....	18
Koostööharjutusi	19
Ämblik koob võrku	20
Käevõru.....	21
Palvelill.....	22
Rott sööb saagi	24
Kärbes.....	26
Jakobi trepp (Eiffeli torn, Nõia müts, Traksipüksid)	28
Kilpkonn.....	32
Paberilood	35
Origami ja storigami	35
Kuidas teha origami figuure	36
Juhiseid lugude loomiseks.....	38
Kõnelev paber	38
Rändur	41
Kuldkala.....	43
Kapteni T-särk.....	45
Kirigami.....	46
Väike oranž maja.....	47
Jänes läheb sõbrale külla	48
Õunauss.....	49
Tuul ja punane paberileht	50
Hiire esimene lumi	51
Ämblikuvõrk	52
Joonistamismängud.....	54
Karu talveuni.....	56
Puude saagimine.....	57
Külalised.....	57
Sipelgas	59
Labürindi joonistamine	60

Värvijutud.....	62
Juhised lugude loomiseks.....	64
Sünnipäev	64
Virmalised	65
Teras peitub imeline jõud.....	65
Võililled.....	66
Käe- ja rütmimängud.....	67
Päev sünnib päikesest.....	67
Sinilill ja mesilane	68
Õunapuu õieke	68
Käpikud - sõrmikud	69
Külmavares	69
Vares Vaak.....	70
Lilleke.....	70
Liblikas.....	71
Loomake.....	72
Sügistuul	73
Uidus-tuidus tuulta vasta.....	73
Viis väikest ahvipoissi.....	74
Kevad.....	75
Upa, upa oalilli.....	75
Kadrivankri rattad.....	76
Oakotimängud	77
Oakoti õmblemise juhised	77
Juhiseid mängude loomiseks	78
Kuts läks karja	80
Üle mäe ja läbi oru.....	81
Hunt sai talveks	81
Mitu kommi?.....	82
Lõpetuseks	83
Allikaloend	84

SISSEJUHATUS

ehk

kuidas minu vanatädi apelsini kooris

Minu vanatädi tegi apelsini koorest poisi ja rääkis sinna juurde lugu. Loo olen ma kahjuks unustanud. Mäletan vaid, et kuulasin, vaatasin ja ootasin alati suure põnevusega apelsinipoisi sündi. Vanatädi nuga jooksis mööda apelsini oranži koort – pea, käed, jalad, kõht. Raske oli aru saada, kuidas sellest küll poiss peaks tulema. Iga kord ootasin hinge kinni pidades. Ja apelsinipoiss sündis, tuues lapse näole mõnusa naeratuse.

Esimene käemäng, mida mäletan, pärineb vanatädilt. Lapse kätest tehti jutu saatel maja. Siis küsiti „Kes selles elab?“, samal ajal vajutati lapse kahe käe sõrmi korruga kokku. Valus oli „Ai!“, karjatas laps. „Jah! Selles majas elas Ai,“ tõdes vanatädi seepeale.

Vanatädi käed olid alati tegemist täis, aga suu rääkis sinna juurde lugusid, kui kuulajaid oli. Õpetused olid tal lihtsad ja piltlikud. Nii õppisingi juba enne kooli heegeldama ning niiti ja nõela kasutama. Oma esimese nukugi õmblesin viieaastaselt.

Käed on lapse elus tähtsad. Mida ei jäta meelde silmad, selle jätavad meelde käed. Inglise vanasõna ütleb, et laiskade käte jaoks leiab kurat tööd. Lasteaias ja algklassides on see kohe näha. Kui laste käed ei ole tegevuses, tuleb igavus ja algab rüselus.

See raamat pakub käte jaoks tegevusi. Luuakse kõiki meeli haarates nõõri, paberi, pliitsi ja värvidega. Ja ikka rääkides. Kujutlust sõnadesse pannes rikastub keel. Väljendus muutub kujundlikumaks.

Kõigi selles raamatus kirjeldatud mängude ühiseks jooneks on, et sõnad saadavad tegevust.

Lugemise, kirjutamise ja matemaatika ning muudegi teadmiste omandamiseks on vaja, et lapsel oleks

- hästi arenenud meeled ja tajud
- visuaalne mälu

- kuulmise mälu
- sõnavara
- klassifitseerimise oskus
- käe-silma koordineatsioon
- keha pilt
- ruumis ja ajas orienteerumise oskus
- tähelepanu
- kujutlusvõime

Kõik see areneb tegutsedes, meeltega maailmast kinni haarates. Luues näeme sügavamalt, siis kogeme läbi tunnete. Meil tekivad uudishimu ja küsimused. Me otsime lahendusi ja ühendame loomise käigus teadmis-
sed mustriteks.

Mõtlemise areng liigub aistingult mõisteni kujutluspildi kaudu. Laste aistingute ja tajude areng toimub tunduvalt kiiremini kui mõtlemise areng. Aistingute ja tajude ning mälu vahendusel tekivad kujutluspildid. Oskus kujutleda on probleemide ja ülesannete lahendamise aluseks. Kõik, mis on leiutatud, on olnud kunagi kellegi kujutluspilt.

KUJUTLUSPILT

Kunagi ammu, kui kirjasõna ei olnud, toetus inimese mälu kujutlus-piltidele.

Selleks, et oma kogemusi vormida ja sellega ennast teisele inimesele mõistetavaks teha, vajab inimene piltlikku keelt, sümbolite, võrdluste ja müütide keelt. Jutustuste ja kogemuste mõistmiseks ei piisa abstraktsest mõtlemisest. Lugude mõistmiseks vajab inimene kujutlusvõimet.

Kõige rohkem on kujutluspilti seostatud loovusega. Loovuse all mõeldakse inimese omadust luua pilt ja kujutleda asju, mida ei ole füüsiliselt olemas. Kujutluspilt sünnib mõttes, laps näeb jutustatavat oma sisemise silmaga. Mida suuremad on lapse kogemused füüsilisest maailmast, seda erksam on tema kujutlusvõime, sest igasugune kujutlus koosneb tegelikkusest võetud elementidest.

Lapsed mõtlevad piltide keeles. Nad mõistavad põhjus – tagajärg seoseid ja sündmuste kulgu vaid kujutlusvõime ja pildilise mõtlemise abil. Sellist mõtlemisvõimet omab juba kolmeaastane laps ja see jääb põhiliseks intellektuaalse küpsuse saavutamiseni. Kuulamise ajal töötavad kujutlusvõime, tunded ja mõistus. Pilt ja tunne on lähimas suhtes kui mõtlemine ja tunne. Pilte ja aistinguid tuleb täiendada mõtlemise abil. Seepärast ongi oluline, et peale lugude kuulamist peab lapsel olema võimalus asjade üle arutleda. Veel tõhusam on, kui nad saavad kuuldu põhjal midagi luua – joonistada, maalida, voolida, voltida ja seejärel selle siis uuesti sõnadesse panna.

Kujutluspilte on uuritud aju-uuringute abil, kuid ühest arusaamist nende tekkimisest ajus veel ei ole. On küll aru saadud, et kujutlus on õppimisprotsessis väga tähtis, aga raske uurida ja nii ongi rohkem uuritud laste loogilist mõtlemist.

Lapsed ei loo enam kujutluspilte, sest need antakse neile valmis kujul. Raamatud on rikkalikult illustreeritud. Vahel on neis sõnu vähem kui pilte. Mänguasjad sarnanevad pisima detailini päris asjadele. Silma ülemvõimu ajal jäävad teised aistingud kõrvale. Valmis asjade maailma ei sunni kätega looma.